

10. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi

Bildiriler Kitabı - IV

(Siyaset Bilimi & Uluslararası İlişkiler - Psikoloji)

İstanbul, 2022

ilem
ilmi etüdler derneđi

İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM)

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah., Türbe Kapısı Sok., No:13, 34672 Üsküdar, İstanbul/Türkiye
Telefon: +90 (216) 310 43 18 • Fax: +90 (216) 310 43 18 • E-Posta: bilgi@ilem.org.tr

Editörler

Talha Erdođmuş
Binazir Haşımzade

Tashih

Eğemen Kurtulmuş
Nurcan Bayram
Rabia Kevser Mumcuođlu
Zeynep Düzen

Tasarım ve Uygulama

Abdullah Fuad Kılınçlı
Beyza Nur Onurcan

ISBN: 978-605-7824-22-6 (Tk) - 978-605-7824-26-4 (4.c)

Düzenleyen Kurumlar

İlmi Etüdler Derneđi | Necmettin Erbakan Üniversitesi | Konya Büyükşehir Belediyesi

Onur Kurulu

Abdulkadir Macit, Doç. Dr., İlmi Etüdler Derneđi (İLEM) Yönetim Kurulu Başkanı
Uğur İbrahim Altay, Konya Büyükşehir Belediyesi Başkanı
Cem Zorlu, Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu*

Murat Çemrek, Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi (Eşbaşkan) | Talha Erdoğmuş, Ar. Gör., Sakarya Üniversitesi (Eşbaşkan) | **Ahmet Körođlu, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi** | Burak Yuvalı, İlmi Etüdler Derneđi (İLEM) | **İbrahim Halil Üçer, Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi** | Latif Karagöz, Ar. Gör. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Taha Eğri, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi** | Yunus Çolak, Ar. Gör., Kırklareli Üniversitesi | **Yusuf Temizcan, İlmi Etüdler Derneđi (İLEM)**

Sekreteryaya

Burak Yuvalı, İlmi Etüdler Derneđi

*İsme göre alfabetik sırada

Self-Oryantalizm: Batı Mukallitliđiyle Yozlaşan Kendilik Meselesi

Yusuf Yetiş*

Öz: Edward Said'in mefküresiyle yeni tanım ve tarifler kazanan oryantalizm, sonraki süreç içerisinde çok efektif bir hal almış, Doğulu toplumların moderne karşı tutum ve değişmelerini, kurulan ilişki ağlarını izhar eden yeni içerikli anlamlar ve kavramlar kendinden neşet etmiştir. Bu yeni anlamlardan biri de doğulu herhangi bir grup veya bireyin batılı değerler ve nazariyatlar etrafında öz kültürünü ele alması, tahlile tabii tutması ve doğulu olarak doğuyu batı fikriyatıyla anlama çabasıdır. Çalışmamızda doğu toplumlarının maruz kaldığı moderen kültür prangalarının etkileri ve bu etkilenimin nihayetinde zuhur eden türev kavramlardan biri olan self oryantalizm konu edilecektir. Müslüman dünyada kolonizasyonun bila-ahirinde uygulanan gelenekten ve İslam'dan uzaklaştırma politikaları sonucu oluşturulan yerli bir sair yaratma girişimi netice vermiş ve komprador zihinlerin de gayretiyle self oryantalist tutum toplumda baş göstermiştir. İlk başlıkla beraber menşeyini batıdan alan bahsi geçen toplumsal yozlaşmanın etkileri, ikinci başlıkta ise söz konusu yozlaşmanın ileri boyutlara ulaşmasıyla içselleştirilen modernitenin toplumdaki var oluş sergüzeştini akabinde ise komprador zihinlerin modernitenin içselleştirilmesindeki rolünü ve oluşturulan yerli sairi mercek altına alacağız. Son olarak da self oryantalist paradigmanın tavrı, işlevi, etkilediği siyasal söylemler ve seküler entelektüel camiada aldığı mukabele nazarı dikkat ile değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Oryantalizm, Self Oryantalizm, Toplumsal Yozlaşma.

Giriş

Oryantalizme Dair

Oryantalizm yahut şarkiyatçılık, E. W. Said'le kavramsallaşır ve fakat 'bir yıl sonra beklenileceği üzere ciddi tartışmalara neden olur. Bu tartışmalar bir süre sonra Said'in niyetini bile aşan bir ahvale bürünür. Yazar, sık sık kendisine yöneltilen Batı aleyhtarlığı iddialarını çürütmek üzere açıklama yapmak zorunda kalır. Ancak yazarın kendisinin de kabul ettiği gibi Oryantalizm, artık Edward Said'i çoktan aşır kimi zaman kasten, kimi zaman da iyi niyetle farklı okumalara sahne olan, Borgesvari bir biçimde farklı kitaplara dönüşmüştür. Artık tek ve biricik bir Oryantalizm yoktur.¹ Dolayısıyla farklı okumalara sahip, efektif oryantalizmin ve self-oryantalizmin bu muhtelif yorumlarının bazılarını konu edinmeye çalışacağız.

* Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İletişim: yusufyetiss62@gmail.com

1 Tuna, Babür. "Şarkiyatçılığı Anlamak: Edward Said'in 'Şarkiyatçılık' Üzerine Notlar." Doğu-Batı Dergisi, no.1(20) (2002): 213.

Doğurganlaşan ve muhtelif yorumlara tabi tutulan oryantalizm, hem bilgi-iktidar meselesini hem Batı'nın Doğu'yu nesneleştirme ve sairleştirme gayretini hem de Kipling'in 'Doğu Doğudur, Batı Batıdır. İkiisi asla bir araya gelmez' mottosunda izhar olunduğu üzere ortaya konan toplumsal ve coğrafi ayrımı ihtiva eden komplike bir mefhumdur.

Napolyon'un mısır seferine biyoloji, kimya, botanik, tarih ve teoloji çalışmalarını icra eden münevver şahsiyetleri da koyması ve seferin neticesinde 24 ciltlik Description de l'Égypte (1809-1829)² adlı ansiklopedinin neşredilmesi, şarkiyatçılık mefhumun mutlak tahakküm enstrümanı olarak kullanılagelmesinin en bariz örneklerinden biridir. Doğu'nun harikalarını keşif ve esrarını merak dürtüsünün zaman içerisinde 'anlamak ve tanımak' gayesinden 'elde tutma, ele geçirme ve kalıcı tahakküm' gayretine dönüşmesi; özneye sömürgeci anlayışında yeni keşif kolları bulduğunu delillendirir niteliktedir.

Çoğu kez bilgi ve iktidar ilişkisi çevresinde kendine yer bulan, muktedir olma gayesiyle bilginin gücünden faydalanan oryantalizm yahut şarkiyatçılık, bu çalışmamızda, barındırdığı ötekileştiren tutumuyla ve müstemlekeci tavrıyla karşımıza çıkacaktır. Bu tutum doğuyu mercek altına alan, laboratuvar incelemesine tabii tutan ve çoğu kez emperyal gayelerle kendinden olanı menzil belledikleri milletlere farklı nevede enstrümanlarla dayatan, epistemolojik ve siyasal sömürge mesabesinde. Kurulmak istenen tahakkümün başarıya ulaşması için bir gereklilik olan bu kapsamlı tahkikatın tarihsel başlangıcı hakkında kesin bir tarih ifade etmek güçtür. Lakin doğu halklarının, batılı halklarca bir 'sair' olarak telakki edilmesi, Batı'nın Doğu yerine söz söyleme yetkisini kendinde görmesi ve tarihsel süreç içerisinde doğu-batı ayrımı üzerinde zımnî bir kast sistemi fikrinin ortaya atılması ve bu iddiaların hâlihazır da tarih sayfalarında bulunması, çalışmamıza ışık tutacak ve kapsamlı malumatlar verecektir.

'Öteki'nin oluşturulmasına zemin hazırlayan ve Doğu-Batı ayrımı arasındaki sınırların belirginleşmesinin temelini oluşturan fikir nüveleri Aristo'ya kadar uzanır.

Aristo 'Politika'sında Doğu ve Batı toplumlarının rejimlerini ve yönetim biçimlerini kategorize etmiştir. Bu kategorizasyon -pek sübjektif bir tutumla- Helen toplumunu ulvî bir esvaba bürümüş ve fitrattan gelen bir hâkimiyet maharetinin varlığı fikri üzerine inşa edilmiştir.

"Eserinde 3 farklı rejim tasnifi yapan Aristo; Avrupa'nın soğuk bölgelerinde yaşayanları, Asya'da yaşayanları ve Yunanistan'da yaşayanları üç kategoriye ayırmış ve ilk kategorideki toplulukları yetenek ve zekâ yönünden yetersiz fakat ruha sahip kişiler olarak tavsif etmiştir. Ve bundandır özgür kalmaya meyyal olduklarını ve bunu başardıklarını

2 Description de l'Égypte, ilk olarak 1809'da ortaya çıkan ve 1829'da son cilde çıkana kadar devam eden ve eski ve modern Mısır'ın bilinen tüm yönlerini ve doğal tarihini kapsamlı bir şekilde kataloglamayı amaçlayan bir dizi yayındı. Şarkiyatçılığın ilk kapsamlı eseri olarak da tavsif edilen eser 160 bilim insanı ve 2000 şahsın katkılarıyla hazırlanmıştır. (Wikipedia 2022)

ifade etmiştir. İkinci kategoridekiler yetenek ve zekâ yönünden zengin lakin kifayetsiz bir ruha sahip olduklarını söylemiş ve binaenaleyh mütemadiyen tebaa ve köle olarak kalmaya devam edeceklerini söylemiştir. Coğrafi olarak bu ikisi arasında kalan Yunan halkı ise hem ruh hem de zekâ yönünden ötekilerden ulvidir. Dolayısıyla özgür Yunan topluluğu Helenler ve -Helenler dışında kalan tüm milletler- Persler arasında bir mukayese söz konusu edilmiş ve fitri olarak barbarlığa ve müstemlekeye uygun bir zihni yapıya meyyal Persler ötekileştirilmiştir. Mutlak surette 'Öteki' olanlar Perslerdir. Doğal olarak da doğaları gereği kendilerine yönetebilme istidadı verilen Helen halkı, Helenler dışındakiler üzerinde tahakküm kurma hakkına haizdir. Aristo'ya göre bu tabii olandır.³

Aristo'nun söylemleri neticesinde karşımıza barbar, söz söyleme gücünden mahrum ve yönetilmeye muhtaç bir Doğu (öteki) ve de kendinde lahuti boyutta özgürlükler barındıran, fitri bir tahakküm istidadına haiz bir Batı çıkmış oluyor. İşte bu bahse konu kesin ayırıştırma yıllardan beri süregelen Batı-Doğu ayrımının net şekilde oluşmasının temeli mesabesinde-dir. Doğu'ya ve Doğu toplumlarına giydirilen sömürüye elverişli yargılar ve Batı'ya atfedilen mümtaz özgürlükler dünyası imajı, söz söyleme yetkisine haiz olma icazeti ve tahakküm kabiliyeti, Doğu-Batı ayrımını bir daha bir araya gelemeyecek şekilde açmıştır.

Bu ayrımı mütemadiyen ayrı tutabilmek ve Aristo'nun Efendi-köle dikotomisini canlı tutabilmek için çeşitli ve çoğu kez etikten mugayir enstrümanlar kullanılagelmiştir. Dayatı ve konvansiyonel tahribat araçlarıyla giremediği coğrafyalara ya da değemediği halklara emperyal tahkikatlar ve muhtelif sömürge araçlarıyla değdi. Roma'nın 'Böl- parçala- yok et! (Divide et impera)' stratejisi zamanla 'Tahkik et- tahrip et- ötekileştir- sömür!'⁴ Fikrine evirilmiştir. Bir 'Öteki' belirleyerek inşa edilen üst medeniyet imajı ilk ve son girişim değildir. Muktedir olabilme kaygısıyla yahut asimile ederek kendini sair addettiğinden üstün kabul ettirme fikriyle bu denemeler pek çok kez devam etmiştir. Helen toplumunun çok sonrasın-da Avrupa'nın kendini yeniden inşası da benzer bir siyaset izlemesiyle doğrudan ilişkilidir. Hilmi Z. Ülken'in belirttiği üzere;

David Morley ve Kevin Robins'in Kimlik Mekânları'nda, 1492 yılına mercek tutmaları anlamlı görünüyor. Gerek Hobsbaum'un gerek Stuart Hall'un gerek Todorov'un belirttikleri gibi 1492 yılı, yalnızca Amerika'nın keşfedildiği yıl değildir. 1492 aynı zamanda İspanyol Emevilerinin (Avrupalı Müslümanların) ve Yahudilerin İspanya'dan ötekileştirilme ve kovulma tarihidir. Böylece 1492 İspanya'nın içsel ötekilerini (Yani Amerika kıtasının yerli halklarını) keşfettiği ikili bir hareketin tarihidir (...) bundan hareketle Batı'nın kültürel kimliğinin ve ideasının temelinde daima bir 'Öteki'nin mutlak şekilde elzem oluşu yatmaktadır.⁵

3 Curtis, Michael. *Şarkiyatçılık ve İslam*. Çeviren Mehtap Çakır. İstanbul: Matbu Kitap, (2015): 77-78.

4 Massignon der ki: Onların her şeyini tahrip ettik. Felsefeleri, dinleri mahvoldu. Artık hiçbir şeye inanmıyorlar. Derin bir boşluğa düştüler anarşi veya intihar için olgun bir hale geldiler. (Sibai 1993, 13)

5 Ülken, H. Z. (1998). *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam* (1 b.). Boyut Kitapları, 58.

Öteki olarak yaftalananın bahse konu muamelelere tarih boyunca maruz kalması 'ötekileştirme' kavramına 'Asimilasyon, dışlanma yahut dayatı' gibi eş anlamlar kazandıracaktır. Zira batının emellerine meşru bir zemin hazırlama gayesi böyle eş anlamlarla içinde ekspansiyonist amaçların oluşunu da böylelikle barındırmış olacaktır.

'Öteki' oluşturmak ötekiyi oluşturanın gücünü kanıtlama gayesi ile doğrudan ilgili olduğundan kendinden olmayanı ezmek yahut hakir görmek ve dahi dışlamak, ötekiye takılan yaftanın bilgisinin dışında ötekileştirenin de fikriyatını izhar eder. Şöyle ki Batı, ötekileştirdiği doğuyu konumlandığında hem onu terakkiden beri bırakır, hem 'müzmin muhtaç' fikrini lanse eder, "Bu durumda 'Öteki', kendisinin eksik halinden başka bir şey olamaz. 'Öteki' bu farkla kabul görür.⁶ Lakin kabul görme esnasında kendi süfli emelleri ve konumu hakkında tanımlama yapma imkânını da bize sunmuş olur.

Oryantalizm külliyatının itibarsızlaştırılma ihtimali, bu nevede bir yapıbozum çalışmasının olabilesinin yok sayılması ve tekebbür bezeli o şaşalı imaj, oryantalist düşünürlerin oldukça rahat ve niyeti aleni eden bir dil kullanmalarına sebep olmuştur. Said'in 'Şarkiyatçılık' eserinin bu denli tahlile ve tenkide uğraması, kimi çevrelerce muteber kimi çevrelerce safsafta kabul edilmesi ve bir yapısöküm başarısı elde etmesi de Batılı oryantalistlerin sunduğu mezkûr imkânları maharetli bir metodolojiyle tahlil etmesinden dolayıdır. Açığa çıkan bu zaaf ve yetkin metodolojik çalışmalar Said'e özgürce hareket edebileceği bir alan ve pek çok kez de yapıbozuma uğratacağı datalar sunmuştur. Bu imkânı olabildiğine kullanan Said, edebiyattan sanata, dilden dine, gelenekten geleceğe kadar bütün sahalarda yapılmak istenen ve yapılan tahribat üzerine çalışmış; izlediği metotla eksik aksamı da inceleyebilme imkânını sonrakilere miras bırakmıştır. Gerek Batılı düşünürlerin verdikleri açık gerek zımnî gayelerinin ayyuka çıkması ve gerek de Said'in eserindeki-karşılaştırmalı metinleri tahlil ve mukayese etme- metodu, Batı'nın bahse konu -siyasal ve epistemolojik sömürge- projesini yıpratmıştır akabinde de mukavemetin elzem olduğu fikri doğmuştur. Nitekim Batı, Said'in eseri sonrasında-oryantalizm üzerine- çok kez yeni konferanslar düzenlemiş ve kapsamlı çalıştaylar yapmıştır. Said'in tahkikatı her ne kadar oryantalizme dışlayıcı ve emperyal bir esvap giydirse de Batılı eğitim kurumlarının oryantalist düşünceyi gerek maddi imkânlarla fonlaması gerekse de siyasal alanda desteklemesi oryantalizmi diri tutmuştur. Bu diri oryantalizm;

Batı toplumlarında hâkim olan İslam ve Müslüman imajını bugün de belirlemeye devam ediyor. Gazete başlıklarından edebiyat ürünlerine, televizyon programlarından üniversite ders kitaplarına kadar çok geniş bir alana yayılmış olan bu algılama biçimi, İslam dünyasını egzotik ve mistik bir öteki, açıklanmaya ve aydınlatılması muhtaç bir nesne olarak görüyor. Mesela Ortadoğu'daki çatışmaların 'İslam'ın kanlı tarihi'nin 'eksik insanlık (hümanizm)anlayış'ının,'baskıcı kültür'ünün vb. bir sonucu olduğunu ileri

6 Schnopper. «Üniversite Öğrencilerinde Ben ve Öteki Algısı.» *Journal of Human Sciences*, 2005: 26.

süren değerlendirmelere rastlamak hala çok mümkündür. Edward Said'in ve takipçilerinin yaptığı köklü oryantalizm eleştirisine rağmen 'post-oryantalist' dönemin henüz somut neticeler vermediğini görüyoruz.⁷

Sendelese de düşmeyen bu oryantal çalışmalar, hâkimiyet alanını arttırdıkça Doğuyu 'öteki' ile tavsiften ziyade Müslüman fikrin hâkim olduğu coğrafyaların kendi içinde düşün dünyasını, dini perspektiflerini, kültürünü, eğitim sistemini, entelijansiyasını ve siyasal söylemini de artık ciddi biçimde etkilemiştir. Bu etkilenim zamanla oryantalist sistemin içselleştirilmesine sebep olmuş, ciddi bir ivme kazandırmıştır.

İçselleştirilen oryantalizm, Müslüman dünyada etkilenimini arttırdıkça, temsilciliklerle taşere edilen ancak sınır dışı fikriyatla beslenen bir dinamiğe bürünmüştür. Bu emperyal tutum ve tenkitler, oryantalizmin daha koyu içselleştirilmesi ile Doğulunun Doğuyu Batı parametrelerince yadırgamasına evrilmiş ve bu dönüşüm, çalışmamızın ilerleyen kısımlarında değineceğimiz ve etraflıca irdedeceğimiz self-oryantalizm kavramını oluşturmuştur. İçselleştirilen oryantalizmin mahsulü self-oryantalizm, etkilenim alanını arttırdıkça Doğu'da bir Batılı oryantalistte ihtiyaç duyulmamış, iş temsilciliklerle yürütülmeye başlanmıştır. Zira içselleştirilen oryantalizm, batının öncülük ettiği kültürel benzeşime ve budamaya bir müddet sonra mahalli kimliklerce zemin hazırlanmış ve batıyı üst medeniyet kabul ederek mandater yaşam bu self-oryantalist zihniyetin etkisiyle lütuf addedilmiştir. Bu da büyük kültürel değişimlere sebep olmuştur. Self-oryantalizmle beraber batı, kendi değerlerini hamletmiş olduğu doğuluya öz değerlerini, devlet kurumlarını, siyasi politikasını, an'anesini tenkide ve tebdile tabii tutması gerektiğini lanse etmiş; bu stratejik temsiliyet Batı perspektifli doğuluların da kendinden olmayanı 'öteki' (doğulu) olarak işaretlemesine sebep olmuştur. Böylelikle, başlangıçta Doğu-Batı ayrımında ortaya konan 'Öteki' anlayışı toplumların oryantelize edilmesiyle hüviyet değiştirdi ve artık doğunun bir iç meselesi haline geldi.

Self-Oryantalizme ve Türkiye'ye Dair

Osmanlı münevverleri ile başlayan bilahare cumhuriyet aydınlarıyla jakoben ve fanatik bir tavra bürünen doğu içinde 'bir 'öteki' oluşturma girişimi' self-oryantalist paradigmaya güç kazandırdı. Aydınlanma kavramından anlaşılanın 'batılılaşma-medenileşme' olması ve cumhuriyetin kuruluşunda sosyal, kültürel ve eğitim politikalarını belirleme sürecinde bu mefkûrenin cumhuriyet aydınlarınca fanatik boyutlarda özümsemesi, self-oryantalizmi vülgarize etti ve yeni kurulan genç cumhuriyet sisteminin dinamiklerine bu -izm entegre edildi.⁸

7 Kalın, I. (2020). İslam ve Batı (16b.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları; 628 isam yayınlar; 31. Temel Kültür Dizisi; 8.

8 Cumhuriyet (...) Entelijansiyasının 1839'lardan Cumhuriyete taşıdıkları Batılılaşma projesi, hiç kuşku yok bir aydınlanma projesidir. Bir başka deyişle, Cumhuriyet'in kurucuları ve onlara organik olarak bağlı entelijansiya için Aydınlanma Projesi, Medeniyet projesiyle bir ve aynı şeydir. (Yavuz, Batılılaşma değil, oryantalistleşme 1998, 45)

Batılılaşmayı yegâne kurtuluş gören ve pozitivism etkileniminden ötürü dini düşünceyi arka plana atan cumhuriyet aydınlarının -kültürel dokuyla uyumsuzluğuna rağmen- batılılaşma mefkûresine sarılmaları self-oryantalist zihne siyasal, kültürel, toplumsal cüret hakkı da kazandırmıştır. -Tıpkı ilk dönem batılı oryantalist düşünürlerin emellerini gizlemeyen bilakis izhar eden ifadelerine benzer ifadeler ilk dönem self-oryantalistler tarafından da kullanılmıştır- Edward Said'in de belirttiği üzere bu nevede şahsiyetler oryantalize olmuş fikirlerini değişik şekillerde toplumda yaymaya çalışmışlardır.⁹ Self-oryantalizmin mahalli dimağlarda var oluşu sergüzeşti işte tam da böyle başlamaktadır. Yazın dünyasını vasıta kabul ederek, net bir inanışla ve radikal bir ilerleyişle self-oryantalist paradigmanın etkisinde kalan münevverlerimiz, menzile varmak için bir dizi çaba sarf etmiştir. Misalen,

Ahmet Rıza 'Meşveret' adında çıkardığı dergisi ile en katı pozitivist ve ateşli fikirlerini yıllarca Osmanlı halkına enjekte etmeye çalışmıştır. Tunalı Hilmi Bey, İshak Sükûti, Abdullah Cevdet 'Osmanlı' adlı derginin 3 ana yazarıdır. Mizancı Murat ve Rezaizade Mahmut Ekrem gibi hocaların getirildiği Mülkiye mektebi bu tarz aydın yetiştirmekle kendini mükellef kılan bir okul durumuna gelmiştir. Yine Abdullah Cevdet 'İçtihat' adlı dergisini uzun yıllar aynı pozitivist, oryantalist ve materyalist düşünceler etrafında çıkarmaya devam etmiştir. Ali Şefkati İstikbal'de yazarken, batıdan ilk pozitivist ve materyalist içerikli kitapları getiren İbrahim Temo 'Sada-yı Milleti' çıkarmıştır.¹⁰

Toplumda kalem ve kelim sahibi şahısların batılılaşma fikrine meyyal oluşu, bu zihne meşru zemin kazandırmış ve yığınları da bu fikrin peşinden götürmüştür. Zihnin toplumda şekil almasıyla beraber artık aydın kesim tarafından sürekli gündem edilen ve üst medeniyet telakki edilen Batı, kendinden olmayanları, kendi fikirlerine hizmet edenler sayesinde güçlü bir şekilde kendine benzetecek ve Devletlerin bürokrasinin ve politikasının artık en mutlak mefkûresi olacaktır.

Zira Abdullah Cevdet bahse konu saptamaya örneklik teşkil eden bir cumhuriyet aydınıdır. Nitekim dinin arka plana geçtiği ve batılılaşma düşüncesinin egemen olduğu bir Türk toplumu ideası Abdullah Cevdet'in 'utopia' isimli eserinin çok önemli parçalarından biridir ve göreceğimiz 'batılılaşma' tezleriyle birlikte bu 'utopia' 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisiyle mutlak benzerlikler göstermektedir.¹¹

Cumhuriyet aydınının bu denli oryantalize olması ve batıyı ısrarla üst medeniyet telakki ederek bu fikrin elzem oluşuna kani olması, topluma mukallit tavrı ve batıseverliği aksettirmiştir. Netice itibarıyla de 'Öteki'nin aslında içimizde olduğu gerçeğini tekrar tekrar ortaya çıkarmıştır.

9 Hâkim bir medeniyet olarak Avrupa'nın dünyanın geri kalan toplumlarından farkı ve üstünlüğü, dönemin pek çok Müslüman aydını tarafından bile zımnen ya da açıkça kabul edilmişti. Ahmet Muhtar 1912'de 'Ya garplılaşırsız ya da mahvoluruz!' diyordu. Aşırı görüşleriyle tanınan Abdullah Cevdet ise şu sözleriyle pek çok çağdaşının hislerine tercüman oluyordu: 'Bir ikinci medeniyet yoktur; medeniyet Avrupa medeniyetidir, bunu gülü ile diken ile isticlab etmek mecburidir.' (Kalın 2020, 131-136)

10 Uğurlu, S. (2005). *Oryantalizmin Türk kültürüne etkileri*, Sakarya Üniversitesi, 210.

11 Şükrü Hanoğlu, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi* (İstanbul:Üçdal Neşriyat, 1981).

Çalışmamız giriş aksamıyla tarihsel süreç içerisinde gelişim gösteren Oryantalizme ve türev kavramı Self-oryantalizmin ortaya çıkış keyfiyetine kısaca değinmiştir. Daha lokal olarak bundan sonra self-oryantalizmin tanım ve tarifine değinecektir. Paradigmanın içselleştirilmesi ve toplumsal tezahürler kapsam genişletmeden ele alınacaktır. Nihai olarak da Osmanlı son çeyrek devri münevverleri ve cumhuriyetin entelijansiyasının self-oryantalist bakış açısı ve oluşturulan siyasal söylemler irdelenecek olup öneri kısmıyla çalışmamız nihayet bulacaktır.

Kapsam

Said'in oryantalizm için yaptığı teferruatlı tanımı tüm varyantlarıyla irdelemek mevcut çalışmamızdan çok daha hacimli bir tahkikat gerektirir. Çalışmamız bu hacme sahip olmamakla beraber daha spesifik alanlar hakkında bilgi ihtiva etmektedir. Osmanlı devletinin III. Selim ve II. Mahmut ile başlayan batılılaşma girişimleri, Islahat ve Tanzimat dönemleri gelişmeleri ve sonrasında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetinin batı etkilenimleri ve self-oryantalist söylemin toplumu güdümüne alma durumu ihtisaren ele alınmıştır. Oryantalizmin tarihsel seyir boyunca envai çeşit yoruma tabi tutulması ve mana itibariyle pek doğurgan olması yapılan çalışmaların kemiyetine etki etmiştir. Oryantalizmin farklı yorumlarından biri olan self-oryantalizmi konu edinen çalışmamız, kapsam itibariyle mezkûr sınırların dışına çıkmadan fazla da derine inmeden kavramı tanıtmak için atılan ilk adım mesabesinde.

Self-Oryantalizm Nedir?

Kavramsallaşma eşiğine gelemeyen ve 'batılılaşma' mefkûresiyle aynı paydada buluşabilen Self-oryantalizm, Doğu(lu)'nun Batı'yı -ulaşılması gereken- üst medeniyet olarak telakki etmesi ve kültürünü, yaşayışını, devlet politikasını, fikriyatını Batı değerleri ve parametrelerince yeniden tahlile, tenkide ve çoğu kez taklide tabi tutma girişimidir. Self-oryantalizme bir bakıma, Batı(lı)'nın Doğu(lu)'ya yüklemiş olduğu hakir ve kifayetsiz misyonun, Doğu(lu) tarafından özümsemesi ve bir hayat stili haline gelmesi de denilebilir.

Self oryantalizm kavramı, tarihsel süreç içerisinde ilk olarak 1927 yılında "Antonio Chuffat Latour" tarafından "Apunte historico de las chinas en Cuba" isimli çalışmasında Çin topluluğunun temsili hususunda kullanılmıştır.¹² Kelime anlamı da "kendi kendini Doğululaştırma"dır"¹³

Batı fikriyatıyla bezenmiş Doğulu, içinde yaşadığı toplumdan farklı bir düşünüş ve yaşayışı benimsemesi ve kendini ait hissettiği toplumun kudretiyle bir tekebbüre kapılır. Bu tekeb-

12 Çiftçi, B. B.-Y. (2012). *Self oryantalizm: İçimizdeki modernite ve/veya içselleştirdiğimiz modernleşme*. Akademik İncelemeler Dergisi (7)1 , 142-143.

13 Durna, T. (2004). *Köşe Yazılarında Avrupa Birliği Tartışmaları: Helsinki*. Ankara: Elips Yayıncılık, 263,

bür toplumu hakkında var olan değerlerini zedeler akabinde temsil ettiği batının değerleriyle kültürünü sorgulamaya başlar ve toplumuna bakarken mahalli bir sair oluşturur. Hedef belirledikleri nesneyi oryantalize ederek bir Batı simülasyonu oluşturma gayretine girer. Bu durum Doğu geleneğinden tevarüs edilen değerlerden ya da metotlardan kurtulup garp-lılılaşmaya ya da bir bakıma mukallit bir modernleşmeye kapı aralamak olarak da tarif edilebilir. Nihayetinde Batının doğu üzerinde gerçekleştirmek istediğini self-oryantalist 'kendi kendini oryantalize'¹⁴ ederek gerçekleştirir. İşte self oryantalist paradigmanın nihai neticesi, bütünden parçaya ilerleyerek mikrodan makroya bir batı prototipi oluşturmak ve kurgulanan Doğu fantasmayıyla¹⁵ doğuyu bitirme projesidir.¹⁶

Self-Oryantal Paradigmanın İçselleştirilmesi (Yanlış Batılılaşma) ve Toplumsal Tezahürleri

Osmanlı imparatorluğunun dünya üzerinde kurduğu tahakkümün lahza lahza yitilmesi ve fakat bunun Osmanlı hanedanı ve saltanat çevrelerince ciddiye alınmaması Osmanlı devletini yıkım aşamasına doğru götürmüştür. Savaşların kaybedilmesi ve artık gerek teçhizat gerek güç bakımından karşısında güçlü bir rakip görmesi sebebiyle bir değişimin iktiza ettiği fikrini tedricen benimsemişti. Karlofça (1699) ve Pasarofça (1718) antlaşmaları ile kudretinin zevale uğradığını bariz anlayan Osmanlı devleti askeri alanda modernleşme için gerekli görülen adımları atmıştı. III. Selim ile başlayan askeri alanda modernleşme bir süre diğer alanlara aksolmadı. Askeri alanda yaşanan gelişmeler de toplumsal alanla yahut devletin işleyişi, dini, kültürel yapısıyla ilgili olmadığından menfi bir toplumsal reaksiyon oluşturmadı. Böylelikle ilk modernleşme çabaları sonuç verdi. Lakin elde edilen sonuç sonrasında Osmanlı'nın direkt reforma değil reformist zihni altyapıya ihtiyacı olduğu fikri de oluştu.¹⁷ II. Mahmut, III. Selim'den daha reformist bir tavırla Osmanlı devletine tecdit kapılarını araladı. Saltanatı sırasında vuku bulan Fransız ihtilali, değişen dinamikleriyle doğuma hazırlanan dünya düzeni ve Yeniçeri ocağının kaldırılması Osmanlı devletindeki dinamikleri hareketlendirdi. Ayrıca bu dönemde modernizasyon padişah tarafından politika olarak belirlenmiş

14 Kahraman, H. B. (2002). *Oryantalistleştirdiklerimizden misiniz?*, Radikal Gazetesi: 22.

15 Balfour diyor ki: Her şeyden önce olgulara bakın. Batılı uluslar, tarihte ortaya çıkar çıkmaz, kendilerine özgü erdemleri edinip kendi kendini yönetme yetilerinin ilk ilkelerini sergilediler. Genel deyişle "Doğu "daki Şarklıların tüm tarihine bir göz atın, kendi kendini yönetmenin izine rastlayamazsınız (...) İşin aslı budur. Bir üstünlük ya da aşağılık sorunu değildir bu. (Said 2015, 42-43)

16 Zira oryantalizm bir bakıma nesneyi itibarsızlaştırarak özneyi ulvileştirmek olduğundan oluşturduğu doğu fantasmayı politikasını izhar etmiştir. Zira "Oryantalizm gücünü yoktan bir şeyi var etmesinden değil, olan bir şeyi olmayana (...) indirgemesinden alır. Tıpkı Müslümanların tarihinin bir tarihsizliğe mahkûm edilmesi gibi" (Ülken 1998, 58-65)

17 Batılılaşma ilk olarak askeri bir sorun olarak ele alınmıştır ve ordunun donanımı ve savaşlarda görülen başarısızlıkların teknik anlamda giderilmesi öne çıkar. İşte asıl 1826'dan sonradır ki, Batı'nın üstünlüğünün salt bir askeri üstünlüğe indirgenemeyeceği kavranmış, askeri üstünlüğün arkasındaki zihniyetin araştırılması işine girilmiştir. (Yavuz 1998, 43)

olduğundan ve rejimin padişaha yüklediği misyonun kudretinden ötürü modernleşme girişimleri başarılı olmuştur denilebilir. II. Mahmut döneminde Avrupa'yla ilmi temasın tercüme-meler sayesinde oluşması, 1833'de **Tercüme Odaları**'nın kurulması ve burada yetişen talebelerin Avrupalı gelişmelerden haberdar olması, bunun yanı sıra ara ara yurt dışına öğrenci gönderilmesi Osmanlı modernleşmesinde kısmen başlangıç mesabesinde.

Tanzimat ve islahat dönemlerine zemin hazırlayan II. Mahmut'un reformist tavrı, Osmanlı'yı ciddi şekilde batılılaşmanın eşiğine götürmüştür. 19. Asra yaklaşırken Batı'nın buharlı makine üretimleri ve maddeye egemenlik anlayışı doğrultusunda hareket etmeleri, envai çeşit üretim yapmalarına ve güç kazanmalarına sebep olmuştur. Jön Türklerin Batı'ya yapmış oldukları yolculuklar sonrasında Batı'yı yücelten ifadeler kullanmaları ve şaşkınlıklarını gizleyememeleri öte yandan Osmanlı devletinin zor günler geçiriyor olması ve eski şaşaalı günlerinin geride kalması toplum nazarında Batı'yı muteber, medeni ve güçlü bir yere konumlandırmıştır. Mezkûr Jön Türklerden biri olan ve Batı seyahati dönüşünde düşüncelerini aktaran Namık Kemal'i Niyazi Berkes şöyle anlatmıştır:

Namık Kemal'in düşüncesinin dokusu hakkında bir fikir vermek için önce Avrupa uygarlığını anlatan yazılarından birinin özetini vermek isterim. Meşhur 'Terakki' adlı yazısında şöyle anlatır: 'gökteki yıldızlardan bir kişi gelse' der (adeta kendini anlatıyor) ve bu mahlûk Avrupa'yı görse, insan gücünün yarattığı eserler onu hayretler içinde bırakacaktır. Yalnız Londra'da göreceği harikalar aklına korku verecektir." diyerek bu harikaları birer birer anlatır. Parlamento, mahkemeler, okullar (...) bunların hiçbiri o zamanlar bizde yoktu. Peki, bunları yaratan sebepler neler? Şunları sayar: Özgürlük, eşitlik, işbölümü, ekonomi bilim, buhar kuvveti, elektrik. Bu kaideler ve araçlar sayesinde insan medeni memleketlerde tabiatı hüküm altına almıştır, ilerleme yolunu bulmuştur. Fikirler çalışmaya ve bilime yönelmiş, refah dünyası yaratılmıştır.¹⁸

Batı'yı görmesinin yanı sıra 'Renan Müdafaname'siyle Doğu'yu ve İslam'ı müdafaa etmekten imtina etmeyen aynı zamanda tradisyonel bir perspektife de sahip olan Namık Kemal dahi, Batı seferi dönüşünde rastladıklarından pek etkilenmiş ve ifade ettiği kavramlarla -ilk dönemlerde- Batı'yı zihinlerde mutena yerlere yerleştirmiştir. Doğu hassasiyeti bulunmasına rağmen etkilenimi bu denli fazla olanı görünce, geleneğine değer addetmeyen bazı Jön Türklerin tavrı ve ifadelerine çalışmamızın önceki sayfalarında yer verdik, malumdur.

Çeşitli keşiflerle ve kilisenin toplum nezdinden itibarsızlaşmasıyla kabuk değiştiren Batı, dini inançlarını sorgulamış ve sonraları seküler ve tam pozitivist bir dünya görüşüne bürünmüştür. Avrupa'ya terakki kazandıran da salt dünya çalışmalarına fokuslanmak olmuştur. Tabi Batı'nın geçirdiği bu müspet evrelerin aksi istikamette eş zamanlı olarak Doğu'da da vuku bulmuştur. Bozulan bir askeriye, ilerlemeyen bir eğitim sistemi, Batı manda-

18 Berkes, N. (2002). *Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*. İstanbul: Yay, 53.

sında yaşamayı nihai hedef haline getirenlerin nüfuzu, pozitivizm ve materyalizm furyasının intişar etmesi, dine yöneltilen radikal tenkitler ve tüm bunların üstüne Osmanlı devletinin kozmopolit yapısı Doğu'yu üstündeki ölü toprağını 'batılılaşma' ile atma girişimlerine mecbur bırakmıştır. Batı ile olan coğrafi yakınlık kültürel benzeşmeyi hızlandırdığı gibi fikirlerin yayılmasına da ivme kazandırmıştır. Bundandır ki Osmanlı, Avrupalılaşmaktan kaçamamıştır. İşte self oryantalist paradigmanın içselleştirilmesine zemin hazırlayan en temel etkenlerden biri de batının modernleşme ve güç kazanma sürecine karşın Osmanlı'nın yıkılış evresine girmiş olması ve otorite zafiyetinin ortaya çıkmasıdır.

Doğu'da yaşanan çalkantıların aksine garbın aydınlanması, doğuların self-oryantalizm nazariyatı etrafında kümelenmesine ve ivedilikle garplılaşmak için kendi kendini oryantelize etme gayretine girmelerine sebep olmuştur. Aydınlanmadan kastı Avrupalılaşmak olan bu anlayış her ne kadar tüm alıcılarını batıya yöneltmiş olsa da mutlak surette başarılı olmamıştır. Çünkü Hilmi Yavuz'un ifadeleriyle bu aydınlanma değildir.

Peki, Aydınlanma bizi Avrupalılaştıramadıysa, bu serüvenin yaşandığı iki yüz yılın bilançosu nedir? Öteden beri ve ısrarla söylediğim şudur: İki yüz yıllık Avrupalılaşma serüveninin bizi getirip bıraktığı yer, Oryantalizmdir. Biz Batılılaşmadık, Oryantalistleştik, diye düşünüyorum. Oryantalizm yani kendimizi Avrupalı'nın gözüyle görmek! Batılılaşma maksadıyla kalkıp Oryantalizme varmak! Ne hazin!¹⁹

Merhum Nuri Pakdil'in:

'Boynumuz ağırdı batıya, bakıp durmaktan,

Üstelik batının mil çektiği, gözlerle bakıyoruz batıya'

Dizeleri de, Batılının Doğu fantasmasıyla mil çektiği doğuluya, uyguladığı küresel obskürantist²⁰ tavırla medeni, aydınlanmacı ve özgürlükçü vadinin ne denli oryantalist bir gayrette olduğunu anlatmaktadır. İçselleştirilen self oryantalizm ve toplumsal tezahürleri başlığının hulasasını tarih ve gelenek bilinci yüksek Yahya Kemal'in etkilenim gücünü aktararak nihayete erdirelim:

İstanbul'dan çıkarken zaten dine karşı kafamda şedit bir aksülamel vardı. Paris'te dinsizliğin arttı. 1904 senesi Paris'te kilise ve din düşmanlarının azdığı ve sosyalist cereyanının sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi. Mitinglere nümayişlere karışıyordum. Sokaklarda International'ı dinlerken kalbim geniş bir insanlık sevgisi doluyordu ve

19 Yavuz, H. (1998). *Batılılaşma değil, oryantalistleşme*. Doğu Batı Dergisi (2), 45.

20 "(...) Neden Avrupa bizden ileri? Neden bizde adam yetişmiyor vs. İçimden alev gibi kelimeler yükseldi. Ve yanan bir kömürü çiğner gibi dişlerimi sıktım. Neden yetişsin? Yıldızları söndürmeye çalışan bir obskürantizm. Ateş böceklerine tahammülü yok bu gecenin.(...)" (Meriç, Jurnal 1 1955-65) ifadeleriyle belirginleşen obskürantizm, envarı yalnızca kendi görmek isteyen Batı medeniyetinin 'bilmesinlercilik' olarak ifade edilebilecek bencil tavrının tanımıdır. (Meriç, Jurnal 1 1955-65, 247)

gözlerim yaşıyordu. Jeures, Pressence, Vialand Alman anarşist Sebastian Feure ve Malato'nun nutuklarını hararetle dinliyordum. Dinsizlik ve ihtilalcilik heveslerim arta arta Anarşist Jean Grave'in Temps Nouveaux gazetesinin ateşli bir kari'i ve müfrit bir tilmizi oluverdim. Bu düşünüşte ve yeni tarzda kekeledim bazı mısraları Doktor Abdul-lah Cevdet görmüş ve pek ziyade beğenmişti.²¹

Yeni kurulan Türkiye ve Cumhuriyet Entelijansiyasının self-oryantalist aksiyonları

Kozmopolit yapısı itibariyle birden çok ülkeye bölünen Osmanlı, savaş ve mücadeleyle Anadolu topraklarında yeni bir cumhuriyetin kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Osmanlı devleti 600 yıl boyunca cihan hükümdarlığı yapmış ve din mefhumunu devlet politikasından gayri düşünmemiştir. Manevi değerlerini tevarüs ettiği Türkiye cumhuriyeti, kuruluş aşamasında bir tecdite imza atarak öngörülenin aksine Batı'nın pozitivist ve laisist anlayışını esas alan bir sistem kurmuştur. Yeni kurulan bu sistem, batılılaşma fikriyle Avrupalı kullanımları, devlet politikalarına uyarlamış, bazısını da olduğu gibi almıştır. Yeni cumhuriyet sisteminin batılılaşma meyli ve toplumun Osmanlı kültürüyle bezeli fikir dünyasına sahip oluşu, ilk dönemlerde bir takım güçlükler ve uyumsuzluklar ortaya çıkarmıştır. Bunun da temel sebebi yanlış batılılaşma yani self oryantalizmdir.

Batılılaşmanın sistematik ve kontrollü şekilde gerçekleştirilmesi çok mühimdir. Japonya'nın yirmi bin öğrencisini bilhassa fikri karmaşanın daha az olduğu Almanya'ya göndermeyi ısrarla tercih etmesi yıllar sonra yanlış batılılaşmanın bedelini ödeyenlere ısrarının ehemmiyetini anlatmış oldu. Japonya'nın aksine Osmanlı son çeyrek münevverleri ve cumhuriyet aydınlarının öncülük ettiği kontrolsüz bir batılılaşma Hilmi Yavuz'un da -yukarda mezkûr- ifadesiyle aydınlatmamış aksine koyu bir şekilde toplumu oryantalistleştirmiştir. Avrupa'dan alınan yenilikler yeni bir inkılâba zemin hazırlamıştır. Yeniliği getiren zihinlerle, gelenekten kopmayan zihinler arasında Batı'nın Doğu'yu ötekileştirme örneğinde olduğu gibi bir 'ötekileştirme' durumu ortaya çıkmıştır. Gelenekle bağını koparmayan ayrıca self oryantal zihniyeti reddeden vatandaşlar cezai müeyyidelerle karşı karşıya kalmıştır.

'Frenk Mukallitliği ve şapka' isimli eseriyle Batı tecditlerini kabul etmeyen İskilipli Atıf Hoca, bahse konu olan cezai müeyyide neticesinde istiklal mahkemelerince idam edilenlerden yalnızca biridir. Bu ve benzeri tarihsel yaşanmışlıklar, self-oryantalist dimağların Doğu'yu, bir doğulu olarak Batı'ya benzetme gayretleri sırasında mütemadiyen olagelmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında inkılâpla beraber caydırıcı güç olarak kullanılan cezai müeyyideler cumhuriyet rejiminin olgunlaşmasıyla ve yaptırımların inkılâplara karşı tepkiyi azaltmasıyla eylem gücünün çoğunluğunu yazın dünyasına ve dönemin aydınlarına bırakmıştır. Batı seviciliği temalarının işlendiği romanlar, nihai gaye olarak Batı medeniyeti halini

21 Kemal, Y. (1999). *Çocukluğum Gençliğim, Edebi ve siyasi Hatıralarım* (4 b.). İstanbul, 102.

almanın gerekliliğini konu edinen denemeler, yeni bir batılı insan modeli oluşturma gayesi, oluşturulan yerli sairin irtica yaftasıyla hakir görülmesinin eserlere ve filmlere yansıtılması ve daha birçok benzeri yöntemler self-oryantalist dinamikler tarafından yeni enstrümanlar olarak denenmiştir.

Kendi kendini oryantalize eden self oryantalist aydınlar, yeni kurulan devlet düzeninde yukarıda zikredilenlerden en çok da 'yeni bir batılı insan' modeli oluşturma gayretine girdiler.

Zira Tanzimat'tan beri görülen, yeni insan modeli oluşturma, Servet-i Fünûn'da hızlanarak devam eder. Fikret, Servet-i Fünûn döneminden sonra gençlere ve daha sonrasında çocuklara hitaben yazdığı şiirlerde kendi anlayışı doğrultusunda Batılı özelliklere sahip, yeni bir insan modeli oluşturmaya çalışır (...) romanlarda kahramanlar, Batı kültür ve yaşayışını öğrenme, benimseme ve yayma çabası içine girerler. Çünkü onların kendilerine örnek aldıkları tek model, Avrupa'dır. Bu nedenle roman kişileri, Batılı bir eğitim alırlar (...) Batılılar gibi kılık kıyafetlerine, ev dekorasyonuna, moda, estetiğe önem verirler. Batı zihniyetine sahip olmaya çalışırlar.²²

Bilhassa yazın dünyasıyla gelen batılılaşma ideolojisinin en çok benimsendiği ve uğraşların çoğaldığı dönem, Servet- Fünun dönemidir. Tam olarak hem oksidentalizmin hem de self-oryantalizmin geliştiği dönemde Batı'nın kültürel, dini, felsefi, siyasi teferruatını irdeleme ve yeni insan-yeni medeniyet modeli oluşturma gayreti, öte taraftan doğuya batı parametrelerince yaklaşma tavrı mezkûr devirde doruğa ulaşmıştır.

Yazın dünyasının yanı sıra 20. yy'da siyasi batılılaşma da Abdullah Cevdet gibi öncülerle ciddi ivme kazanmıştır. Siyasetin ve ırkın ıslahı için yurt dışı ithallerini ürün ve zihniyetle sınırlandırmayan Abdullah Cevdet,

Kökten bir değişimi savunan Batıcılık anlayışı, geleneksel değerlerin ilerleme yolunda engel oluşturacağı düşüncesine sahiptir. (...)ayrıca Le Bon'dan mülhem tezleri ile Osmanlı unsurlarının Batı ile eklemlenmesi görüşünü savunmaktadır. Batı medeniyetinin bütün kurum ve düşünceleri ile ithal edilmesi gerektiğine inanan Cevdet; ancak böyle bir yönelimin Osmanlı'yı kurtaracağı düşüncesindedir (...) Cevdet'in "Bir ikinci medeniyet yoktur. Medeniyet, Avrupa medeniyetidir"²³

Siyasası da self-oryantal paradigmaya güç kazandırmış ve yeni kurulan cumhuriyetin bu düşünceler üzerine inşa edilmesi uğraşı verilmiş, büyük oranda başarı elde edilmiş ve neticesinde de ise kendi kendini oryantalize eden bir toplumun inşası için büyük bir adım daha atılmıştır. Toplumun yeni cumhuriyetin kuruluşundan sonra self oryantalist mefkûreyi içselleştirme aşamaları –her ne kadar aykırı ses çıksa da- büyük çoğunlukla tamamlanmış

22 Kavcar, C. (1985). *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı*. Ankara: KTBY, 108.

23 Bkz. Yerlikaya, T. (2016, Haziran 16). Setav.org. Setav Web Sitesi: <https://www.setav.org/self-oryantalizm-ve-yerli-islamofoby/> adresinden alınmıştır.

ve politikalar garbın devlet modellerinden büyük çoğunlukla alınmaya başlanmıştır. Öyle ki toprağını eşlesen bir şark tohumunun bittiği hakikati fark edilecek ülkenin garba teslim oluşu garplılarca akli bir mecburiyet olarak görülmüştür. Batılı seyyahların notlarına yansayanlar aşağıda olduğu gibi anlatılmıştır:

Garplılaştırma davası ahlakçı/arımızı tedirgin eden bir mesele olmaktan çıkmıştır. Ben, kurulmasında büyük hizmetleri geçmiş, şerefle temsil etmiş olduğu uygarlığın, değerinden, diyebiliriz ki, hiçbir zaman şüphe etmemiş olan eski bir ulusun çocuğuyum. Her zaman söyledim, şimdi de aynı kanıdayım, Fransızları dünyanın dört bir yanına yöneltmiş olan şey, kazanç hırsı, buyurmak tutkusu değil, gelmiş geçmiş uygarlıkların en iyisi, en doğrusu belledikleri hayat tarzını yayma hevesidir. (...) Kısacası, garp metotlarının geçici başarısı önünde eğilmek zorunda kalan ülkeler, Garbı bir bütün halinde kabul etmeleri gerektiğini kavramışlardır.²⁴

Batı'nın inşa ettiği 'Sair'in zamanla hakikat olarak algılanması doğu(lu)'nun Batı karşısında bir kez daha müzmin muhtaç konumuna düşmesine neden olmuştur ve bunun da en büyük müsebbipleri sömürge entelektüelleridir. İnşa ettikleri 'batı dışında medeniyet yoktur' algısı ve sanattan edebiyata, siyasetten, politikaya menzil-i maksudu yalnızca Batı olarak telakki etmeleri artık meseleyi batıyı anavatan olarak görme vehmine kadar götürmüştür. Nitekim;

Orhan Pamuk'un TLS'de (The Time. Literary Supplement),

21 Haziran 1 996, sayı: 4864) Peru'lu yazar Mario Vargas Llosa'nın iki kitabı üzerine bir yazısı yayınlandı. Can alıcı bir yazı! Pamuk'un Oryantalizmini hangi kertelere kadar götürdüğünü apaçık sergiliyor. Landscape of Violence (Şiddetin Görünümü) başlıklı yazısına 'Üçüncü Dünya Edebiyatı diye bir şey var mı?' diye başlıyor Pamuk ve Edward Said'in yazdıklarından yola çıkarak Üçüncü Dünya Edebiyatı kavramının merkez dışı (off-centre) edebiyatların çoğulluğunu ve farklılığını, bu edebiyatların Batılı-olmayışını (non-We. Hernness) ve milliyetçilik ideasını vurgulamayı belirtiyor. Okurlarını hemen uyarmam gerek: Pamuk'un bütün öteki Oryantalistler gibi, Batılı olmayan edebiyatı 'edebiyat' saymamak gibi bir anlayışı var! Pamuk burada, Vargas Llosa dolayımında, tipik bir Oryantalist söylemin içinden konuşuyor gibidir. Yazarın sürgünlüğü, onun kendi ülkesinden, kendi topraklarından, kendi halkından sürgün oluşu değil, bağlı olduğu merkezden (Avrupa kültüründen) sürgün oluşudur! Avrupa'da yaşadığı halde, Avrupa kültüründen sürgün edilmiş olmak! Llosa'yı ve elbette Pamuk'u büyük ölçüde tedirgin eden bu sürgünlüğün ne demeye geldiğini iyice anlamanız gerekiyor.²⁵

Orhan Pamuk'un bu oryantalist zihniyeti birçok eserinde göze çarpmıştır. Bunun yanı sıra batı'yı üst medeniyet kabul ettikten hemen sonra oradan uzaklaşmayı sürgün olarak nite-

24 Duhamel, G. (1956). *Yeni Türkiye, Bir Garp Devleti*. Ankara.

25 Yavuz, H. (1998). *Batılılaşma değil, oryantalistleşme*. Doğu Batı Dergisi (2), 58-60.

leyen ve oranın insanı olmanın özlemini satırlarında aleni eden Pamuk'un yanı sıra Atilla İlhan'da sömürge entelektüelleri taburunda kalem oynatan ve eş minvalde fikirlere sahip edebiyatçılarımızdan biridir.

İlhan, Hangi Batı'da, ‹Yanlış Hesap Paris'ten Döner› başlıklı bir yazısında çok daha açık seçik, sözü Orhan Pamuk gibi bilerek dolandırmadan, anlamamış mıydı: ‹Genç bir ozan hatırlıyorum: Beyoğlu'nun artık bütün bir edebiyat kuşağınca bilinen ‹malum› pastanesinde, yumruğunu göğsüne vura vura: ‹Ben demişti, Türk olmak istemiyorum. Çevremde gördüğüm her şey kızgın bir demir dehşetiyle etime yapıyor. Sanatımla ve duygulanımı gücümle başka ve Batılı bir ortama aidim ben.› Avrupa kültüründen sürülmek! Kendi ülkesinden, kendi geleneklerinden, Kendi halkından sürgün edilmek değil, ama Avrupa kültüründen sürgün edilmek! Bu, Aijaz Ahmad'ın Teoride Sınıf, Ulus, Edebiyat'ta Edward Said'den yola çıkarak belirttiği gibi, tipik bir 'sömürge entelektüeli' tavrıdır. Kendilerini Avrupa kültürüyle tanımlayarak ve sömürgeci ülkeyi 'anavatan' sayarak, her zaman Avrupai hâkimiyetin kültürel perspektifiyle yazdıklarını söyler bize! Aijaz daha sonra, Said'in, 'sömürge entelektüellerini veciz bir biçimde tanımlayan şu sözlerini de aktarıyor: 'Kendilerini sömürge ve/veya Batılı olmayan halkların karşıt deneyimlerinin anlatıcısı sayımlar da, eserlerinde Batı kültürel geleneğinin dışında (vurgulama Said'in) duran adam anlayışı yoktur.'²⁶

Avrupa'yı anavatanı sayan mahalli dimağların kendi kültürüne sahip çıkma ihtimali pek düşüktür. Said'in mezkûr 'sömürge entelektüelleri'ni tavsifi de örnekler göz önüne alındığında doğruluğunun vazih şekilde kanıtıyor. Toynbee'nin 'hiçbir ülke Türkiye kadar batılılaşmaya çalışmamıştır.' sözü batılılaşmanın boyutlarını ortaya koymaktadır.

Self-Oryantalizm'in Oluşturduğu Siyasal Söylemler

Yeni bir toplumun inşasında en büyük kudret siyasi erke ve toplumun entelijansiyasına aittir. Osmanlı'nın son zamanlarında ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarında batıcı söylemin kurduğu tahakküm, kurumsallaşmanın temelini garpçı dinamiklerle donatmıştır. İnkılâpçılık ilkesiyle yeni kurulan rejimin mihenk taşlarını Batılı değerlerin oluşturması, sonrasında yaşanan toplumsal ve kültürel komplikasyonların müsebbibi hakkında fikirler vermektedir. Beşir Fuat, Abdullah Cevdet, Prens Sabahattin, Mizancı Murat ve Ahmet Rıza gibi siyaset adamları bu batısal eğilimlere peşkeş olmuş isimlerdir. Self-oryantalist yani doğulunun doğuyu Batılılaştırma girişimlerinin siyasi yüzü -mezkûr- şahsiyetler kendilerini toplumu aydınlatma (!) yahut oryantalize etme hususunda muvazzaf saymışlardır. Abdullah Cevdet'in aşağıdaki dörtlüğü bahse konu aydınlanmayı kendine hamletme durumunu açıklamaktadır:

"Sizi aydınlatmaya çalıştım gece gündüz

Aydan güneşe gittim, güneşten aya geldim

26 Ülken, H. Z. (1998). *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam* (1 b.). Boyut Kitapları, 58-61.

Peygamberler vaat ederler cennet öbür dünyada

Ben size bu dünyayı cennet yapmaya geldim.²⁷

Bu zihniyet yöntem konusunda ve batıcı siyasi eğilimleri topluma tatbik etme noktasında ifrat yüklü tutumlar da sergilemiştir. Zira Ahmet Rıza'nın: 'Var olabilmek için elitin istila edici ve fethedici olması elzemdir.'²⁸ Söylemi ifade edilenleri anlatmaktadır. Yeni bir siyasal söylem inşa etme gayretinde olan jön Türkler ve cumhuriyet aydınları -bazısı imajinatif fikirler sunsa da- batı okumaları ve seferleriyle üretmek yerine mukallit bir tutumla olanı almak taraftarı olmuştur. Ve direkt batılılaşma, yanlış inşaaya sebep olmuştur. Toplumsal dokuyla uyumsuzluk problemini görmezden gelerek 600 yıllık bir devleti ivedi bir inkılâba maruz bırakmak elbette ki siyaseti, sanatı, edebiyatı, ekonomiyi, dini, devleti sendeletecek ve çıkmazlara koyacaktır. Aydınlanmak gayesiyle çıkılan yolda karanlığa maruz kalmak 'aydınlık' anlayışının birbirinden farklı olduğunu gösterir. Fakat -rağmen- karanlıkta ısrar kılmak ise self-oryantalizmin taşere edildiğini ortaya çıkarır. Self-oryantal paradigmanın Batıcı siyaseti bu minval üzerinedir.

Devlet pek ala bazen hastalanır lakin bu hastalığın tarihi boyutu yoktur.²⁹ İlk ciddi hastalıkta ölüme terk etmek art niyetli gayeleri izhar eder. Dolayısıyla self-oryantal söylemin siyaset anlayışından anlıyoruz ki hastalık geçiren devlet ölüme terk edilmeli, yeni bir devlet tedarikiyle çağdaş düzenler kurulmalıdır. Mandasever zihniyetin oluşum evresi yerli fikir taşeronlarının bu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Self-Oryantalistlerin siyasal söylemleri bazen de Napolyonvari³⁰ bir teknikle topluma empoze edilmeye çalışılmıştır. Olanı olmayan göstererek, içselleştirilmiş oryantalist metodu uygulamaya koymak ve halka batıcı sistematiği dayatmak mezkûr zihniyetin aldığı tavırlardan biridir. Ahmet Rıza'nın 'İslam cumhuriyetçi rejime hiçbir şekilde düşman değildir. Aksine ancak millet meclisi tarafından seçileni lider olarak kabul eder.'³¹ Söylemi Napolyonvari bir söylemdir dolayısıyla toplum reaksiyonlarını pasifize etme gayesi gözle görülmektedir.

27 Mardin, Ş. (2015). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* (1895-1908). İletişim Yayınları, 189-190.

28 Mardin, Ş. (2015). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* (1895-1908). İletişim Yayınları, 189-192.

29 Mardin, Ş. (2015). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* (1895-1908). İletişim Yayınları, 189-191.

30 'Napolyonvari' ifadesinin kullanılma sebebi Napolyon'un Mısır seferinde, Mısır halkına yayımladığı ferman'da takındığı tavrın Ahmet Rıza başta olmak üzere cumhuriyet batıcılarının tavrına benzemesinden mülhemdir. Mısırlı tarihçi Çeberti tarafından yapıçözümüne uğratılan ferman Mısır halkına telakkiler lanse etmek gayesiyle yazılmıştır. Birkaç komplimanla amaçlarına güvenilirlik esvabı giydirmeye çalışan Napolyon mısır halkını kontrol altına almaya çalışmıştır ve bu tutumu cumhuriyet aydınlarında da rastlanmıştır. "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (...) ben buraya haklarınızı zalimlerin elinden almak için geldim (...) Fransızlar sadık Müslümanlardır ve hristiyanları Müslümanlara karşı savaşmak için kışkırtan papalığı yerle yeksan etmiştir(...) Biliyoruz ki mısır halkı memlûklerin iktidarını ortadan kaldırdığı için Allah Teâlâ'nın rahmet ve inayetine şükredecek; Allah Fransız ordusunun şanını muhafaza etsin diyeceklerdir (...)" (Kalin, İslam ve Batı, 2020, 131-136)

31 Mardin, Ş. (2015). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* (1895-1908). İletişim Yayınları, 189-190.

Netice itibariyle self-oryantalizm siyasasının oluşturduğu söylemler bilhassa batıcılık ve cumhuriyetçilik etrafında şekillenmektedir. Evvel görev bu iki yeni sistemi kabul ettirmek için zemin hazırlamaktır. Bu da geleneği tasfiye, saltanatı azletmeyle mümkündür. Azledilen saltanat ve tasfiye edilmeye başlanan geleneksel kurumların varlığının toplumdan ihracı ve hemen akabinde insanların sisteme duyduğu ihtiyaç -tek- mevcut hükümetin önerdiği seçeneği kabul etme zorunluluğu getirmiştir. Dolayısıyla toplumu dönüştürenlerin siyaset kolu olan Cumhuriyetçilik ve batıcılık söylemleri de bu süreçler neticesinde kabul edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

“Oryantalizmde üstü kapalı olarak dayatılan şey bir Avrupa tarihinin kabul edilmesi ve (...) tarih bilincimizin reddedilmesidir.”³² Self-oryantalizmde ise bu ahval yerel dimağların Avrupa tarihini ulvi bir yere konumlandırıp içselleştirmesi neticesinde komplekse bürünmesi ve batının dayatı eylemlerine gerek duymaksızın kendi kendini oryantalize etmesine dönüşmüştür. 1830-1950’li yıllar buna meşru bir zemin oluşturan yıllar olmuştur. Batı menşei tecditlerin topluma çoğu kez cebren uygulanması Türkiye sınırları içerisinde zımnî bir Batı medeniyeti prototipi oluşturmuştur. Yenilikleri özümsetme gayesini müeyyideler ile gerçekleştiren oryantalist zihniyetin bu tavrı halkın tecditlerin bazısını benimsemesine yol açmıştır. Bunu özümsetmek self-oryantalist düşünürlerin çabasıyla daha başarılı olmuştur.

Toynbee’nin ‘hiçbir ülke Türkiye gibi batılılaşmaya çalışmamıştır.’ ifadesi mukallitliğin çarpıcı boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu batılılaşma gayreti sosyal dokumuzu tahrip ve tasnif etmiştir. İdeolojik ayrımlara ve tefrikaya tabi tutan self oryantal tutum çok geçmeden oryantalizmden tevarüs etmiş ‘sair’i yerel mahallelerde oluşturmuştur. Oluşturulan ‘yerli sair’ tasfiye edilen geleneğin temsilcisi olarak mürteci yaftasıyla modern kesim tarafından toplumda tecrit edilmeye ve modern potada eritmeye çalışılmıştır.

Dünya savaşları ve ihtilaller sonrası yeni kurulmuş birçok devletin ‘geçmişi tasfiye, geleceği de Batı parametrelerince inşa’ süreci kurumların batılılaşması ile olmuştur. Diplomasiden eğitime, sinemadan edebiyata, dinden kültüre, alfabeden sağlığa, toplumun ortak paydada bulunduğu her zemin yapısökümü uğratılmış ve sınır aşırı etkilerle eurotik bir tavra maruz kalmıştır. Bu eurotik mefkûre yeni kurulan cumhuriyette etkili olduğundan sistemin inşa-sında ve kurumsallaşmasında lokomotif görevi görmüştür. Bu kurumsallaşma self-oryantalist zihinlerin daha rahat hareket alanı bulmasına ve güç kazanmasına sebep olmuştur. Kazanılan güç ile beraber çeşitli varyasyonlar ile ülke Zihni sömürüye çok daha hızlı elverişli hale gelmiştir. Sömürünün –yerel- kolluk kuvvetleri eylem gücünü arttırdıkça garba bağımlılık artmış ve bağımlılık arttıkça garplılaşma artmıştır. Bu eurotik inşa ‘işlevselci’ nazar ile

32 Uğurlu, S. (2005). *Oryantalizmin Türk kültürüne etkileri*. Sakarya Üniversitesi, 210.

irdelendiğinde toplumu keşmekeşe sürüklemiş olmaktadır. Toplum organizmadan, organizmayı oluşturan alt organlardan ve alt organların alt hiyerarşisinden oluşmaktadır. En alt birim ise bireydir. Swingewood'a göre işlevsel birlik yani organizma ile alt birimlerin uyumu toplumsal düzeni oluşturmaktadır. Genel intizam ancak organizma ile alt birimlerinin intibakıyla mümkün olacaktır. Self-oryantalist zihniyetlerin tepeden inmece bir tavırla kurumları batılılaştırması alt birimlerle olan intibakını bozmuştur. Organizmanın en küçük birimini oluşturan bireyin üst birimlerle olan uyumsuzluğu toplumsal intizama halel getirmiştir. Gelenekselci bireylerin batılılaşmış kurumlarda olması hem toplumu idare eden kurumların oryantalize olması hasebiyle batılılaşmayı mecburi kılmış hem de bu uyumsuzluk toplumu derinden tahrip etmiştir. Gelişmelerin bu denli derinden hissedilmesinin en büyük müsebbipleri hiç şüphesiz self-oryantalist yerli düşünürlerdir. Siyasetteki varlığıyla 'Tek medeniyet Avrupa medeniyetidir!' diyen Abdullah Cevdet, 'Ya garplılaşırız ya da mahvoluruz' diyen Ahmet Rıza; edebiyattaki varlığıyla 'sanatımla duygularımla batılı ortamı aidim ben.' diyen Atilla İlhan ve Batı aleyhtarlığı yapan Necip fazıl'a 'ismin Necip temiz demektir, onu necis etme! O kalemi cami direğine çevirme! En iyi eserlerini beş parasızken Paris sokaklarında yazdığını biliyorum.' diyen Nazım Hikmet, batılı olmayan edebiyatı edebiyat saymayan bir Orhan Pamuk; İslam'a olan menfi tutumu, Batiseverliği ve itham dolu yargılarla oluşturduğu dindar tipolojileri sinemaya uyarlayan ve kadrajını Müslümanların -ona göre- kifayetsizliğine doğrultan yönetmen Muhsin Ertuğrul vb. birçok isim mezkûr alanların batılılaşmasına ciddi katkılar sunmuş ve self-oryantal paradigmanın işlevselliğini arttırmışlardır.

Sonuç itibariyle de toplumun içerisinde kendi kendini oryantalize eden bir mekanizma oluşmuş ve bu mekanizma batılılaşma fikri ile mütemadiyen yerel zihinler devşirmeye devam etmiştir.

Batılılaşma Ama Nasıl?

Batı aydınlanma ile birlikte seviye atlamış ve aydınlarının isabetli çalışmaları ile güç kazanmıştır. Sistemi oturmuş, güçlü, örgütlü ve eğitilidir.³³ Bundan faydalanmak elbette mühimdir. 'Faydalanmak' ifadesi doğru anlaşılmalıdır ve seviyesi belirlenmelidir. Zira Aliya der ki: 'İki aşırı uçtan uzak durmak gerekir. Batıyı tamamen reddetmekte, körü körüne takip etmekte eşit derecede tehlikelidir.' bu yüzden rahat getirecek olan bu zamandan sonra İslami ve örfi ahlaki ilkeler eşliğinde batı sistemine yaklaşmak olacaktır. Batılılaşma mefkûresine kesin ret yaklaşımı ile tavır alan Sait Halim Paşa'dan Ali Süavi'ye ve daha nicesine kadar bu mefkûreye karşı çıkma sebepleri esasında yanlış batılılaşmanın yaşandığını anlatma gayesidir. Yanlış batılılaşma doğru geleneklerini ilhak ve tahrip, batı değerlerini yaşatma ve empoze etmek demektir. Devletin Kemalizm ile yönetilmesi ve batılılaşmanın her nevi-

33 İzzetbegovic, A. (2015). *Tarihe tanıklığım*. Klasik yayıncılık, 414.

nin bu düşünce ile ülkeye getirilmesi yukarıda ifade ettiğimiz gelenekleri ilhak ve tahrip durumunu Kemalizm'e hamletmektedir. Şariat ve hilafetin azledilmesi, tekke ve zaviyelerin kaldırılması, harf inkılâbı ile Latin harflerin kabulü, kıyafet kanunu ile geleneksel kılığın değiştirilmesi, hukuksal ve anayasal değişimlerin Avrupa menşei olması ülkeyi yeniden revize etmiş ve Alzheimer olmaya mecbur bırakmıştır. Bu gelişmeler Batı değerlerinin topluma tatbik edilmesini hızlandırmış, geride kalan üç beş geldiklerinde el-mecbur bu prensiple doldurulmasını elzem görmüştür. O halde denebilir ki, topluma muhayyerlik hakkı sunulmadan getirilen inkılâplara Kemalizm peşkeş iken inkılâpların topluma intibakına da self-oryantal paradigma peşkeş olmuştur. Dolayısıyla Kemalizm ve self oryantalizm biri diğerini tamamlayan iki -izmdir. Biri siyasetin ve yöneticilerin verdiği Kudret ile öteki ise her türlü toplumsal asimilasyon enstrümanlarıyla ilerler ve toplumu dönüştürür. İşbirlikleri güçlendikçe de bütüncül bir batılılaşma kaçınılmaz olur. İfade edilenlerde self-oryantalizmin müstemleke boyutu ve mahalli dimağlar üzerindeki etkisi ifade edilmeye çalışıldı. Mezkur yargılardan batılılaşmanın en direkt şekilde reddedilmesi fikri çıkarılmamalıdır. Çünkü kabul etmek gerekir ki muasırlarına nazaran daha iyi konumdadır. Lakin daha iyi konumda oluşunu salt mukallit bir tavırla ona benzemek gerekliliğine yorumlamak, toplumları imite medeniyetlerden öteye geçirmeyecektir. Bundan dolayı tedricen ve kendi değerlerini muhafaza ederek Batı'nın imkânlarından istifade eden ve aldığı her şeye kendi mayasından çalan bir toplum garbın girdabından kurtulabilecek ve terakki gösterebilecektir. Kendi medeniyetini muhafaza ilkesinden vazgeçmeden ve batı disiplininden, teknik terakkisinden istifade ederek çizilen yol, medeniyetleri özgün, üretken, muasır, kökleriyle irtibatı kavi ve istikbal fikri berrak bir hale getirecektir. Self-oryantal paradigma işlevinin çalıştığı ülkelerde ise özgünlük yerini kendinden mahrumluğa, üretkenlik ise müzmin muhtaçlığa bırakıyor. Bundandır ki bir toplumun önceliği kendi olmayı muhafaza etme çabası olmak zorundadır. Fikirselle yahut politik ithallerin yapılmasından önce bir takım tetkikler yapılmalıdır ve bu tetkikleri yapmak da akil ve kendi medeniyet kühüne vakıf münevverlerin evvel görevidir. Evvela doku uyumu tetkikleri yapılmalıdır. Ve bu tetkikler -Sosyolojik, psikolojik ve kültürel-uyum sağlıyorsa ithal edilen fikirler toplumu güçlendirecektir. Aksi halde sonuç tahrip ve kargaşayla neticelenecektir.

Kültürel rölativite ve psikolojik, sosyolojik farklılıklar hasıraltı edilerek ve kendinden taviz vererek bir terakki yahut üst medeniyet inşa etmek mümkün değildir. Bundandır yapılması gerekenlerin başında kendini tanımak, karşına konumlandığını tanımak ve tarihsel süreç içerisinde gelişen doğu-batı ilişkisini tanımak gelmektedir. Tanımak, tanımlanmayı önlediği gibi tanıma mecalini de bahşeder. Bu da müstemlekeyi ve empozasyonu önler, kökle ilinti kurmaya vesile olur.

Kaynakça

- Berkes, Niyazi. *Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*. İstanbul: Yay Yayıncılık, 2002.
- Bünyamin Çiftçi, Yusuf Bezci. "Self oryantalizm: İçimizdeki modernite ve/veya içselleştirdiğimiz modernleşme." *Akademik İncelemeler Dergisi* (7)1, 2012: 142-143.
- Curtis, Michael. *Şarkiyatçılık ve İslam*. Çeviren Mehtap Çakır. İstanbul: Matbu Kitap, 2015.
- Duhamel, Georges. *Yeni Türkiye, Bir Garp Devleti*. Ankara, 1956.
- Durna, Tezcan. *Köşe Yazılarında Avrupa Birliği Tartışmaları: Helsinki*. Ankara: Elips Yayıncılık, 2004.
- Hanioğlu, M. Şükrü. *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1981.
- İzzetbegovic, Aliya. *Tarihe Tanıklığım*. Klasik Yayıncılık, 2015.
- Kahraman, H. Bülent. *Oryantalistlediklerimizden misiniz?* *Radikal Gazetesi*: 22, 2002.
- Kalın, İbrahim. *İslam ve Batı*. 16. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları; 628 isam yayınlar; 31. Temel Kültür Dizisi ;8, 2020.
- Kavcar, Cahit. *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı*. Ankara: KTYB, 1985.
- Kemal, Yahya. *Çocukluğum Gençliğim, Edebi ve siyasi Hatıralarım*. 4. İstanbul, 1999.
- Mardin, Şerif. *Jön Türklerin Siyasal Fikirleri (1895-1908)*. İletişim Yayınları, 2015.
- Meriç, Cemil. *Jurnal 1*. 6. Cilt 1. 2 cilt. İstanbul: İletişim Yayınları, 1955-65.
- . *Jurnal 1*. 6. Cilt 1. 2 cilt. İstanbul: İletişim Yayınları, 1955-65.
- Said, Edward. *Şarkiyatçılık*. Metis Yayınları, 2015.
- Schnopper. «Üniversite Öğrencilerinde Ben ve Öteki Algısı.» *Journal of Human Sciences*, 2005: 26.
- Sibai, Mustafa. *Oryantalizm ve Oryantalistler*. 1. Çeviren Mücteba Uğur. Beyan Yayınları, 1993.
- Tuna, Babür. "Şarkiyatçılığı Anlamak: Edward Said'in 'Şarkiyatçılık' Üzerine Notlar" *Doğu-Batı Dergisi*, no. 1(20) (2002): 213.
- Uğurlu, Serdar. *Oryantalizmin Türk kültürüne etkileri*. Sakarya Üniversitesi, 2005.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Modernleşme Oryantalizm ve İslam*. 1. Boyut Kitapları, 1998.
- . *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam*. 1. Boyut Kitapları, 1998.
- . *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam*. 1. Boyut Kitapları, 1998.
- Wikipedia. 05 01 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/Description_de_l%27%C3%89gypte#References (erişildi: 02 01, 2022).
- Yavuz, Hilmi. "Batılılaşma değil, oryantalistleşme" *Doğu-Batı Dergisi*, no. 2 (1998): 43.
- Yavuz, Hilmi. "Batılılaşma değil, oryantalistleşme" *Doğu-Batı Dergisi*, no. 2 (1998): 45.
- Yerlikaya, Turgay. *Setav.org*. 16 Haziran 2016. <https://www.setav.org/self-oryantalizm-ve-yerli-islamofoby/>.